

ปลาสิงโต .. ความสวย สัณหาร แห่งท้องทะเล

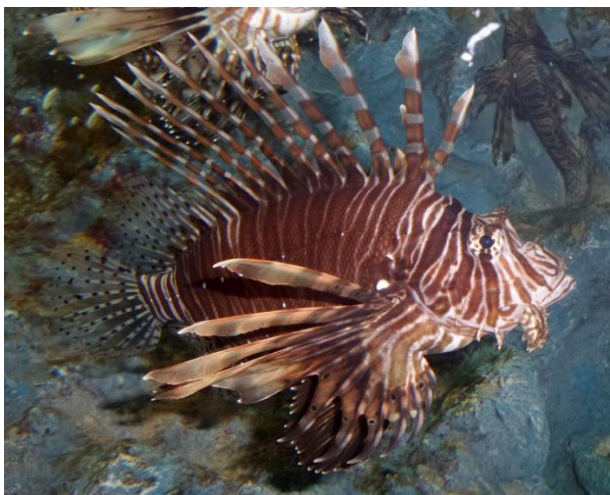
นาวาตรีหญิง กรุณา วงษ์เทียนหลาย
อาจารย์ วพร.ศวก.พร.

ข้อมูลของปลาสิงโต

ปลาสิงโต เป็นสกุลของปลาน้ำเค็มทะเล มีชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Pterois volitans* และชื่อสามัญที่เรียกกันทั่วไป คือ Lionfish อยู่ในวงศ์ปลาแมงป่อง (Scorpaenidae) ใช้สกุลว่า *Pterois* มาจากภาษากรีก คำว่า *Pteron* หมายถึง ปีก หรือ ครีบ ส่วนใหญ่มีขนาด 20 - 40 เซนติเมตร ประเทศไทยแหล่งที่อยู่อาศัยพบมากที่ทะเลอันดามัน พบได้บ้างบริเวณอ่าวไทย ที่อาศัยเป็นพื้นทราย แนวปะการัง กองหินกลางน้ำ ปะการังเทียม และซากเรือจม¹

ลักษณะทั่วไปของปลาสิงโต

ปลาสิงโตมีลำตัวยาวปานกลางแบนข้างเล็กน้อยมีหัวขนาดใหญ่ ลำตัวและหัวมีแถบสีน้ำตาลเข้มสลับกับสีน้ำตาลอ่อนและสีขาว ชื่อของปลาสิงโตมาจากครีบอก และครีบลึง ที่แผ่ออกซึ่งแล้วคล้ายกับแผงคอของสิงโต โดยครีบที่แผ่ออกมาแต่ละครีบนั้น ประกอบด้วย ก้านครีบที่เป็นหนามและมีต่อมพิษที่ก้านครีบแข็งทุกก้าน และมีต่อมพิษจำนวนมากอยู่บริเวณครีบใต้ผิวหนัง เป็นปลาที่ว่ายช้า ๆ หรือลอยตัวนิ่ง ๆ ตามแนวปะการัง ตามแนวหินในเขตน้ำตื้นชายฝั่งทั่วไป เมื่อพบแล้วขอให้ชมความงามด้วยสายตาเพียงอย่างเดียว อย่าได้คิดยื่นมือไปสัมผัส เพราะนั่นอาจทำให้ผู้สัมผัสต้องเกิดการฉีดยาจากความเจ็บปวดของพิษไปอีกนาน²

ภาพ : ปลาสิงโต (*Pterois volitans*)

ที่มา: <https://lionfishnickgrantdrewadam.weebly.com/life-cycle.html>²

ปลาสิงโตแม้จะเป็นปลาที่มักลอยตัวนิ่งๆว่ายน้ำได้เชื่องช้า แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องออกล่า ปลาสิงโตกลับเป็นปลาที่มีความเป็นนักล่าอย่างน่ากลัว เมื่อยามคำคืนอันเป็นเวลาที่มันตื่นตัว มันจะเสาะแสวงหาเหยื่อได้แก่ปลาหรือสัตว์น้ำตัวเล็กๆ เมื่อพบเหยื่อมันจะกางครีบอก และครีบลึงที่มีขนาดใหญ่เพื่อต้อนเหยื่อให้จมมุดด้วยสี ลวดลายที่ทำให้เหยื่อสับสน และอ้าปากอูบเหยื่ออย่างรวดเร็วจนไม่สามารถมองเห็นได้ทันด้วยตาเปล่า ด้วยคุณสมบัติแห่งการเป็นนักล่า และมีพิษร้ายกาจ จึงทำให้มันกลายเป็นปลาผู้รุกรานเมื่อหลุดออกไปอยู่ในทะเลถิ่นอื่น เช่น ในทะเลแคริบเบียน ความสวยงามของลวดลาย และก้านครีบที่พริ้วไหว มีความอันตรายอย่างคาดไม่ถึงซ่อนอยู่ ปลาสิงโตผู้เชื่องช้ากริดกราย แต่แฝงด้วยพิษร้ายนี้ เป็นญาติในกลุ่มเดียวกับปลาหิน (Stonefish) หรือปลาแมงป่อง

(Scorpionfish) ที่ขึ้นชื่อเรื่องความร้ายแรงของพิษ ความจริง คือ ปลาสิงโตแม้จะมีพิษที่หนามแหลม ทั้งหมดที่มันทำไปก็เพื่อป้องกันตัวเองจากสิ่งที่มาบกรวนหรือทำร้ายมันก่อน การที่ปลาสิงโตว่ายน้ำช้าทำให้นักดำน้ำมือใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์บางคนพยายามจับปลาสิงโตด้วยมือเปล่า ซึ่งจะเขาได้รับประสบการณ์ที่เจ็บปวดจากหนามพิษของปลาสิงโต เมื่อแทงเข้าไปในร่างกายจะทำให้ผู้ถูกพิษมีอาการปวดแสบปวดร้อนอย่างมาก ซึ่งจากข่าวคนถูกพิษปลาสิงโตเกือบ 100% เกิดจากการไปไล่ต้อนเพื่อจับทั้งสิ้น ไม่เคยมีกรณีว่าปลาสิงโตว่ายน้ำเข้ามาจูโจมก่อน

ข้อควรรู้เกี่ยวกับปลาสิงโต³

1. **ล่าตัวเต็มไปได้หนามพิษ** ปลาสิงโตจัดเป็นปลาที่มีพิษร้ายแรงชนิดหนึ่งในทะเล หากมนุษย์โดนพิษของปลาชนิดนี้จะทำให้เนื้อออก หายใจลำบาก หรือสามารถเป็นอัมพาตอยู่ได้หลายวัน และด้วยหนามพิษที่มีรอบตัวทำให้เป็นปลาที่มีศัตรูตามธรรมชาติที่น้อยมาก เพราะไม่ค่อยมีสัตว์ชนิดไหนจะล่าหรือทานเป็นอาหาร โดยเฉพาะเมื่อปลาสิงโตไปอยู่ในถิ่นอื่น จะเป็นสัตว์ที่เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นปลาที่รุกรานสร้างปัญหาในหลายประเทศ

2. รสชาติอร่อย ปลาสิงโตเป็นปลาที่มีเนื้อสีขาวและอ่อนมาก มีวิธีมากมายที่จะปรุงเป็นอาหาร ทำได้แม้แต่ทานดิบ ๆ เพราะในส่วนของเนื้อไม่มีพิษ ซึ่งต่างจากปลาปักเป้าหากทานไม่ถูกวิธีอาจถึงเสียชีวิตได้ แต่หลายประเทศไม่นิยมรับประทาน

3. นักล่าที่ชอบชุ่มฉ่ำใจ ปลาสิงโตเป็นปลาที่เคลื่อนที่ช้า วิธีการล่าเหยื่อจึงเป็นการชุ่มฉ่ำใจ นอนรอเหยื่อว่ายน้ำผ่านมา หรือจะไม่ค่อยค่อย ๆ แอบย่องเข้าไปใกล้ ๆ เหยื่อ แล้วจึงซุ่มหรือกัดเหยื่อด้วยความรวดเร็ว และด้วยปากที่มีขนาดใหญ่ จึงสามารถทานเหยื่อด้วยวิธีการกลืนเข้าไปทั้งตัว

4. ปลาที่มีลูกเยอะมาก ปลาสิงโตมีลูกเยอะมาก โดยจะสามารถสืบพันธุ์ได้เมื่ออายุไม่ถึง 1 ปี สามารถวางไข่ได้ครั้งละ 3 หมื่นฟอง และยังสามารถออกไข่ได้ทุก ๆ 4 วัน

5. อดอาหารได้นาน ปลาสิงโตสามารถมีชีวิตโดยไม่ต้องทานอาหารเป็นเวลานาน ๆ จากการศึกษาพบว่าสามารถไม่ทานอาหารได้นานกว่า 2 สัปดาห์โดยไม่เสียชีวิต และเมื่อทานอาหารสามารถทานอาหารมื้อใหญ่ได้มากกว่าปลาปกติได้ถึง 30 เท่า

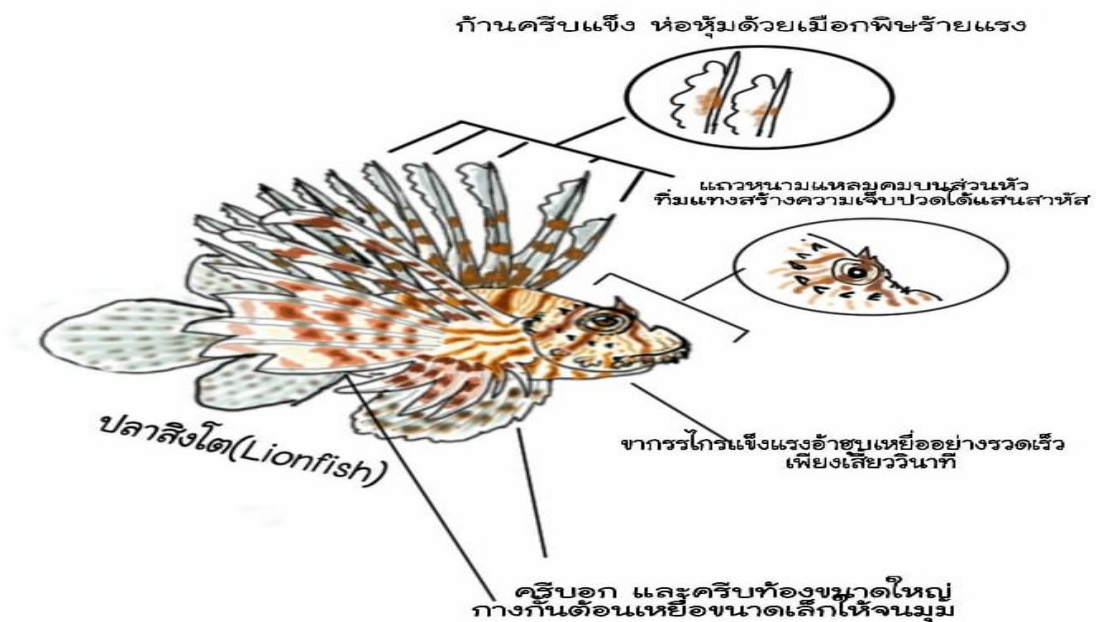
6. สัตว์ที่รุกรานที่น่ากลัวที่สุดในอเมริกา การศึกษา พบว่า ในอดีตไม่เคยพบปลาสิงโตในทะเลของประเทศอเมริกา แต่ในปัจจุบันพบเป็นจำนวนมาก พบได้ตามแนวปะการัง ซึ่งถือเป็นสิ่งมีชีวิตที่รุกรานซึ่งคุกคามความเป็นอยู่ตามแนวปะการังและระบบนิเวศทางทะเลของอเมริกา โดยเฉพาะชายฝั่งของฟลอริดา

ปลาสิงโต เป็นปลาที่ทานสัตว์น้ำพื้นเมือง และทำลายที่อยู่อาศัย จึงสามารถแพร่พันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว จนทำให้สามารถยึดครองพื้นที่ปลาชนิดอื่น ๆ แย่งชิงทรัพยากร ซึ่งเป็นสัตว์ที่นักวิจัยกำลังเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับชีววิทยา และพัฒนาวิธีการควบคุมประชากรของปลาสิงโต

พิษของปลาสิงโต⁴

ปลาสิงโต มีเนื้อเยื่อพิษเคลือบอยู่บนก้านครีบแข็งทุกก้าน รวมถึงมีถุงพิษเล็ก ๆ อยู่รอบไปหมด โดยจะอยู่ใต้ชั้นผิวหนัง โดยอยู่รอบส่วนกลาง ส่วนปลายของก้านหนามหุ้มห่อด้วยเนื้อเยื่อ พิษของปลาสิงโตเป็นสารประกอบโปรตีน เมื่อทางเข้าไปแล้วถุงพิษเล็ก ๆ จะแตกกลายเป็นของเหลวเข้าไปในเนื้อเยื่อของเหยื่อ เนื้อเยื่อจะฉีกออกและปล่อยพิษเข้าสู่แผลสร้างความเจ็บปวดได้อย่างแสนสาหัส นอกจากนี้บริเวณหัวจะมีหนามและต่อมพิษกระจายอยู่ทั่วไปหมด พิษของปลาสิงโตถือว่าเป็นพิษที่อันตรายกว่าพิษของปลาหินอันเป็นเครือญาติของปลาสิงโต แต่ก็สร้าง

ความเจ็บปวดได้อย่างแสนสาหัสโดยเฉพาะในรายที่แพ้ หลายรายพบอาการเป็นอัมพาต อาพาตชั่วคราว หรือแผลพุพอง หรืออาจเสียชีวิตได้ จึงเป็นปลาอันตรายที่จำเป็นต้องมีการระมัดระวังเป็นอย่างดี

ภาพ : พิชจากก้านครีบปลาสิงโต EnLive Foundation-มูลนิธิเอ็นไลฟ์

ที่มา EnLive Foundation-มูลนิธิเอ็นไลฟ์ :

<https://www.facebook.com/enlivefoundation/posts/2132977980074205/>

วิธีการรักษาเมื่อถูกพิษจากปลาสิงโต⁵

เมื่อถูกพิษของปลาสิงโตอาจจะทำให้เกิดความเจ็บปวดมาก ไม่ควรตื่นตระหนก ให้รีบนำไปยังพื้นที่ปลอดภัยและจัดการปฐมพยาบาลทันที ด้วยการตอบสนองอย่างรวดเร็วคุณสามารถรักษาอาการต่อไปนี้ได้โดยไม่มีปัญหาใด ๆ และบาดแผลไม่เป็นอันตรายถึงชีวิตและไม่ค่อยเกิดภาวะแทรกซ้อน เหมือนกับพิษของสัตว์ทะเลชนิดอื่น ๆ โดยให้ทำการรักษาเบื้องต้น ดังนี้

1. หากมีเครื่องประดับ เช่น แหวน กำไล ให้รีบถอดออก พิษของปลาทำให้เกิดอาการบวม ทำให้การไหลเวียนของเลือดบริเวณอวัยวะส่วนที่ถูกพิษเป็นไปได้ไม่ดี
2. หลังถูกพิษจะเกิดอาการเจ็บปวดขึ้นภายใน 3-4 นาที เริ่มต้นจากการปวดแสบปวดร้อน และมีอาการแสบร้อนเพิ่มมากขึ้นจากบริเวณที่ถูกพิษ อาการปวดจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ผู้ถูกพิษเกิดความวิตกกังวล หัวใจเต้นเร็วเพิ่มมากขึ้น⁶

3. ตรวจดูบาดแผล และมองหาวัตถุสีดำนี้อาจเป็นแท่งบริเวณที่ถูกพิษ อาจพบเงี่ยงบางส่วน ให้รีบดึงออก เพื่อไม่ให้พิษถูกปล่อยออกมาเกินไป กรณีที่เงี่ยงติดอยู่และไม่หลุดออกมา ไม่ต้องพยายามดึงออก ให้รีบพบแพทย์ผู้เชี่ยวชาญนำออกภายหลัง
4. ล้างบริเวณอวัยวะที่ถูกพิษด้วยน้ำอุ่น สะอาดด้วยสบู่ โดยปล่อยให้ไหลผ่านบาดแผล เพื่อล้างสิ่งแปลกปลอม และพิษที่หลงเหลืออยู่ออกไป จากนั้นใช้น้ำสบู่อุ่น ๆ ล้างแผล และล้างด้วยน้ำสะอาดอีกครั้ง
 - 4.1 หากอยู่บริเวณชายหาด ไม่ให้ใช้น้ำทะเล เป็นอันตราย เพราะทำให้เกิดการติดเชื้อได้
 - 4.2 ห้ามใช้น้ำเย็น จะทำให้อาการปวดเพิ่มมากขึ้น หากไม่มีน้ำอุ่น ให้ใช้ก๊อกรธรรมดา
 - 4.3 หากไม่มีน้ำสะอาด หรือสบู่ สามารถใช้แอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อ เช็ดด้วยผ้าสะอาด ก่อนพบแพทย์
5. หากมีเลือดออก ใช้ผ้าสะอาดกดบริเวณแผล จนกว่าเลือดจะหยุดไหล
6. แช่บริเวณที่สัมผัสพิษบริเวณน้ำอุ่น เป็นเวลา 30-90 นาทีระหว่างไปพบแพทย์ ความร้อนจะช่วยทำให้พิษของปลาสิงโตลดลงไม่เข้าสู่กระแสเลือด เนื่องจากพิษเกิดจากโปรตีน ความร้อนจะไปทำลายโปรตีนในพิษ
 - 6.1 ทดสอบน้ำโดยใช้ปลายนิ้วจุ่ม อย่าให้น้ำร้อนเกินไป ทำให้ผิวหนังบริเวณที่ถูกพิษไหม้ได้
 - 6.2 เดิมน้ำร้อนจนกว่าร้อนที่สุด (เท่าที่จะทนได้) นำอวัยวะที่ถูกพิษแช่น้ำอุ่นไว้อย่างน้อย เป็นเวลา 30-90 นาที และอย่างน้อย 2 ชั่วโมงหลังสัมผัสพิษระหว่างไปพบแพทย์
 - 6.3 สามารถใช้ hot pack ประคบได้ ในกรณีที่ไม่มีน้ำร้อน
7. พบแพทย์ เพื่อตรวจบาดแผล แผลที่เกิดจากการสัมผัสปลาสิงโตจะหายได้เอง ควรให้แพทย์ได้นำเงี่ยงที่อาจค้างอยู่ในแผล ทำความสะอาดแผลได้อย่างถูกต้อง และตรวจดูเพื่อความแน่ใจว่าไม่มีติดเชื้อ หรือภาวะแทรกซ้อนใดเกิดขึ้น
8. ในบางกรณี พบได้น้อยมาก การถูกพิษของปลาสิงโต จะให้เกิดเนื้อร้ายของเนื้อเยื่อหรือการตายของเนื้อเยื่อที่ได้รับผลกระทบ และสามารถทำให้เกิดการติดเชื้อได้ หากไม่พบแพทย์
9. ภาวะแทรกซ้อนของพิษ หากผู้ที่สัมผัสมีอาการแพ้พิษของปลาสิงโต จะทำให้เกิดอาการหายใจลำบาก แน่นหน้าอก และปวดทนต์ไม่ได้ ให้รีบโทร 911 หรือหน่วยงานเทียบเท่าในพื้นที่ เพื่อขอความช่วยเหลือทางการแพทย์ทันที
10. ความเจ็บปวดที่เกิดจากพิษของปลาสิงโต ทำให้ผู้สัมผัสหลายคนเกิดอาการตื่นตระหนก มีอาการแทรกซ้อน เช่น วิดกกังวล มีน้ตื้นระ ชีพจรเต้นเร็ว อ่อนแรง หายใจถี่ และหมดสติ

เนื่องจากปลาสิงโตเป็นปลาที่มีพิษซึ่งอาจทำอันตรายต่อนักดำน้ำหรือคนเลี้ยงปลาได้ ดังนั้นในบางประเทศเช่น ประเทศเยอรมนี จึงออกกฎหมายป้องกันคนเลี้ยงปลาโดยกำหนดให้สถานที่ที่เลี้ยงปลาชนิดนี้ต้องมีเซรุ่มแก้พิษปลาสิงโตเก็บไว้อย่างน้อย 2 หลอด

บทสรุป

ปลาสิงโต โดยทั่วไปมักพบปลาสิงโตวัยน้ำจืดตามแนวปะการัง กองหิน หรือตามเสาสะพานท่าเทียบเรือ ปลาสิงโตพร้อมสืบพันธุ์เมื่อมีอายุประมาณ 2 ปี โดยตัวเมียจะปล่อยไข่และตัวผู้จะปล่อยน้ำเชื้อออกมาผสมในน้ำ กลายเป็นลูกปลาวัยอ่อนต่อไป กินกุ้งหรือปลาขนาดเล็กชนิดอื่นเป็นอาหาร ด้วยการกางครีบแล้วไล่ต้อนให้จนมุม แล้วใช้ปากดูดกินไปทั้งตัว ขากรรไกรขยายออก พิษของปลาสิงโตอยู่บริเวณครีบ ซึ่งมีสารประกอบโปรตีนเมื่อแทงเข้าไปในร่างกายจะทำให้ผู้ถูกพิษมีอาการปวดแสบปวดร้อนอย่างมาก บางรายอาจมีอาการคอแห้ง ชีพเพ้อ ปวดเมื่อยตามข้อ นอกจากนี้ยังอาจทำให้เกิดอาการอัมพาตชั่วคราว หรืออาจเสียชีวิตได้ วิธีแก้ไขเมื่อถูกพิษจากหนามของ

ปลาสิงโต แช่แผลในน้ำร้อนที่พอทนได้ประมาณ 30-60 นาที อาการปวดจะทุเลาลง หากมีอาการรุนแรงให้รีบนำส่งแพทย์โดยเร็วที่สุด

เอกสารอ้างอิง

1. Romero, P., 2002. An etymological dictionary of taxonomy. Madrid, unpublished.
2. <https://lionfishnickgrantdrewadam.weebly.com/life-cycle.html>
3. <https://fishingthai.com/6-facts-about-lionfish/>
4. EnLive Foundation-มูลนิธิเอ็นไลฟ์ :
<https://www.facebook.com/enlivefoundation/posts/2132977980074205/>
5. <https://th.wukihow.com/wiki/Treat-a-Lionfish-Sting>
6. Mayra P. Becerra-Amezcu, Arisai C. Hernández-Sámano, Carlos Puch-Hau, Manuel B. Aguilar, Reyna C. Colli-Dulá,. Effect of pterois volitans (lionfish) venom on cholinergic and dopaminergic systems, Environmental Toxicology and Pharmacology, Volume 77,2020